

Підгородинська А.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального процесу*

ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЗМІШАНИХ (ГІБРИДНИХ) СУДІВ ЯК ОРГАНІВ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Довгий час система органів національної юстиції була єдиною функціональною інституційною системою. Однак в результаті процесів інтеграції та глобалізації для захисту загальних інтересів в цілому почали з'являтися різні міжнародні організації та органи, в кримінальній сфері в тому числі. В літературі все частіше використовуються поняття «міжнародна кримінальна юстиція» та «органи міжнародної кримінальної юстиції» (Лобанов С.А. Международно-правовые аспекты уголовного судопроизводства по делам о военных преступлениях // Государство и право. - 1998. - №5. - С. 82).

Міжнародні кримінальні судові органи представляють собою самостійну систему міжнародної кримінальної юстиції («international criminal justice»), а міжнародні кримінальні суди виступають органами міжнародної кримінальної юстиції і в сукупності створюють її систему (Современная система международной уголовной юстиции. Хрестоматия. - М.: Издательство «Юрлитинформ», 2009. - с.4).

Система міжнародного правосуддя на сьогоднішній день знаходиться на етапі формування і включає наступні елементи: 1) міжнародні кримінальні трибунали ad hoc, які створюються Радою Безпеки як допоміжні органи ООН; 2) змішані (гібридні) трибунали (суди); 3) національні суди, до юрисдикції яких віднесено розгляд справ про міжнародні злочини; 4) міжнародний кримінальний суд.

Що стосується так званих змішаних, або їх ще називають «квазіміжнародні суди», «інтернаціоналізовані внутрішньодержавні трибунали», «гібридні суди» (Linton Susannah New approaches international justice in Cambodia and East Timor//International Review of the Red Cross. 2002 March. Vol.84. - с. 94), то до них, як правило, в спеціальній літературі відносять: 1) військові трибунали окупаційної влади в післявоєнній Німеччині; 2) спеціальні судові склади Окружного суду Ділі у Східному Тиморі (Special Panels District Court of Dili); 3) надзвичайні палати в судах Камбоджі (Extraordinary Chambers in the Court of Cambodia); 4) Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне (Special Court of Sierra-Leone); 5) суди в Косово; 6) Палата військових злочинів в Боснії та Герцеговині; 6) Спеціальний трибунал по Лівану. Як зазначається в літературі, інтернаціоналізовані суди - це зовсім нова модель міжнародної юстиції (Марусин І.С. Специальный суд по Сьєрра-Леоне - новый орган международной уголовной юстиции//Право и политика - 2007 - №12. - с.56). Ця модель є досить специфічною. Зокрема, гібридні суди мають «змішаний» суддівський корпус, до якого входять як міжнародні, так і національні судді; вони розглядають справи про порушення міжнародного та внутрішньодержавного права і відповідно застосовують як національні, так і міжнародні норми; в їх створенні значущу роль займає ООН та її органи (наприклад, деякі з трибуналів створюються за домовленістю між ООН та урядами держав (Сьєрра-Леоне, Камбоджа тощо); більшість інтернаціоналізованих кримінальних судів є установами ad hoc (Надзвичайні палати в судах Камбоджі), однак є і такі, що функціонують на постійній основі (палата військових

злочинів в Боснії та Герцеговині) (Раб- цевич О.И. Интернационализованные уголовные трибуналы - органы международной уголовной юстиции // Право и политика. - 2007 - №12. - с.56).

Міжнародний військовий трибунал (далі МВТ) був утворений Угодою між Урядами СРСР, США, Великобританії та Тимчасовим Урядом Французької Республіки про судове переслідування та покарання головних військових злочинців європейських держав (Лондонська угода) від 08.08.1945 р.

Трибунал функціонував на підставі Статуту МВТ від 08.08.1945 р., який визначав матеріально-правові (визначав юрисдикцію, покарання), організаційно-правові (судоустрій) та процесуально-правові (права та обов'язки учасників процесу, процесуальні гарантії підсудним, загальні положення про докази та доказування, процедуру судочинства, загальні положення про вирок) основи діяльності. Деякі окремі питання були деталізовані в Регламенті МВТ (Нюрнберзький процес: сборник материалов. В 2-х томах/ Под. ред. К.П. Горшенева, Р.А. Руденко. - М. - 1954. - с.21).

МВТ за результатами судового розгляду, згідно Статуту МВТ, виносив заключне процесуальне рішення у формі вироку, яке повинно було відповідати вимогам мотивованості та обґрунтованості. Вирок був заключним та таким, що не підлягає перегляду.

Ст. 27 Статуту МВТ передбачала, що Трибунал мав право засудити винного до смертної кари або призначити інше покарання, яке вважатиме справедливим. Крім того, на доповнення до основного покарання Трибунал був вправі постановити про відібрання у засудженого майна, яке було награвлено та розпорядитись про передачу такого майна Контрольній Раді Німеччини (який був спільним органом СРСР, США, Великобританії та Франції, який здійснював верховну владу в Німеччині).

В Статуті зазначалось, що у випадку засудження, вирок приводиться до виконання згідно наказу Контрольної Ради Німеччини; зазначений орган може в будь-який час пом'якшити або змінити вирок, однак не може збільшити покарання.

Що стосується Міжнародного військового трибуналу для Далекого Сходу (МВТДС), то юридично він був створений особливим документом - Спеціальною прокламацією від 19.01.1946 р., що була видана Головнокомандуючим окупаційними військами в Японії генералом Д. Макартуром, обов'язковою частиною якого був відповідний Статут. Останній в багатьох положеннях відповідав Статуту МВТ та регламентував засідання МВТ для Далекого Сходу, яке відбувалось з 3.05.1946 р. по 12.11.1948 р. в Токіо (і отримав історичну назву Токійський процес).

Статутом МВТДС (ст.15) передбачалось, що Трибунал виносить вирок, в якому визначається відповідне покарання. Вирок оголошується у відкритому судовому засіданні та повинен відповідати вимогам мотивованості та обґрунтованості. Зазначене процесуальне рішення приводиться до виконання згідно наказу Верховного головнокомандуючого Союзних Держав, який мав право в будь-який час пом'якшити покарання або іншим чином змінити вирок, однак не міг збільшити покарання.

Із вище проаналізованих положень про виконання вироків Нюрнберзького та Токійського трибуналів, можна зробити висновок, що вирок Трибуналів не потребував спеціальних юридичних процедур щодо визнання та виконання. Визнання такого процесуального рішення проводилось де-факто, а процес виконання регламентувався національним законодавством

держави, на території якої знаходилась пенітенціарна установа, тобто засуджені особи підпадали під виконавчу юрисдикцію держави виконання вироку. Таким чином, Нюрнберзький та Токійський процеси, і на цьому акцентується увага вчених, - це перший позитивний досвід діяльності органів міжнародної кримінальної юстиції.